

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Досліджено особливості статусу державного службовця. Визначено недоліки в існуючому законодавстві та надано пропозиції щодо його удосконалення.

Аннотация. Исследованы особенности статуса государственного служащего. Определены недостатки в существующем законодательстве и предоставлены предложения относительно его усовершенствования.

Annotation. The features of a civil servant status are studied in the article. Defects in an existent legislation and given suggestions are certain in relation to an improvement.

Ключові слова: правовий статус, державний службовець.

Соціально-економічні зміни в українському суспільстві, наміри України щодо інтеграції в Європейську спільноту зумовили нові вимоги до правового статусу службовців. Положення стосовно формування сучасної державної політики, шляхи її модернізації відповідно до сучасних потреб особистості і суспільства визначені в Конституції України [2], законах України "Про державну службу" [2], "Про службу в органах місцевого самоврядування" [3], які акцентують увагу на новому типі взаємовідносин, в основі яких є пріоритет прав і свобод людини, повага до особистості, висока культура спілкування.

Зусиллями багатьох вчених створена значна джерельна база з досліджень державної політики. Теоретичним проблемам цього процесу присвятили свої роботи Атаманчук Т. О., Битяк Ю. П., Кабанець А. Г., Кондратьєв О. О., Петришин О. В. та ін.

Мета дослідження – визначити проблеми щодо особливостей правового статусу державного службовця та дослідити шляхи його вдосконалення.

Кожен державний службовець має визначений правовими актами держави статус, який є центральним елементом правового інституту державної служби, оскільки всі інші елементи покликані "обслуговувати" функціонування державної служби і службовців. Такі елементи правового інституту державної служби конкретизують, уточнюють статус державних службовців і дозволяють повною мірою реалізувати його потенціал. Отже, статус – категорія не тільки багатоаспектна, але і багатоелементна. Це правовий інститут, що має складну структуру і викликає певні труднощі при її аналізі.

Статус державних службовців знайшов своє вираження в III розділі Закону України "Про державну службу". Серед основних елементів статусу державного службовця Законом виділені загальні обов'язки, права державних службовців, особливості їх дисциплінарної відповідальності. Окремо відзначені обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу, а також необхідність декларування доходів особами, які претендують на зайняття посади державного службовця. Для чіткого визначення статусу державного службовця доцільно виділити серед елементів його статусу загальні та особливі права, обов'язки та обмеження, гарантії, економічне забезпечення та відповідальність. Статус державних службовців залежить від умов, у яких проходить державна служба. Тому особливості статусу державного службовця можуть визначатися і суспільно-політичною або державно-правовою ситуацією, що виникає об'єктивно, наприклад введення режиму надзвичайного стану, мобілізація; інші встановлені спеціальними законами адміністративно-правові режими. У цих випадках зміст статусу державного службовця може змінюватися; службовці можуть отримувати додаткові права, повноваження; для них можуть встановлюватися особливі умови проходження служби і юридичної відповідальності. У науковій літературі вважається, що основу правового статусу державного службовця, складають п'ять груп норм, що визначають: обов'язки; права; обмеження; гарантії; економічне забезпечення [4]. Петришин О. В. до елементів правового статусу державних службовців відносить: а) юридичні державно владні повноваження; б) юридичну відповідальність [5]. Окремо виділяється правовий статус особи у сфері праці, який включає в себе, за Кондратьєвим О. О., "правосуб'єктність, основні (статутні) трудові права та обов'язки, гарантії цих прав і відповідальність за невиконання обов'язків" [6]. Битяк Ю. П. відносить до елементів правового статусу посадової особи трудову правосуб'єктність працівників, їх основні трудові права та обов'язки, гарантії цих прав і відповідальність за невиконання обов'язків [7]. Як видно, позиції вчених з приводу досліджуваної проблеми неоднорідні. На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що статус державного службовця виникає на основі відповідного законодавства у зв'язку із заміщенням посади.

Важливим є питання про набуття правового статусу, яке навіть було предметом розгляду у Верховному Суді України. Так, відповідно до Постанови Пленуму ВСУ "Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією", особа набуває статусу державного службовця з моменту прийняття рішення про зарахування її на посаду, незалежно від прийняття присяги [8].

Ще однією з особливостей статусу є фінансові зобов'язання. Законодавець установив дві вимоги щодо подання відомостей про доходи та фінансові зобов'язання: 1) подання таких відомостей перед вступом на посаду; 2) щорічне декларування доходів. Існуючий механізм декларування потребує вдосконалення. Наприклад, у багатьох країнах поширеною є практика подання декларації не лише при вступі та під час проходження служби, але й протягом декількох років після припинення служби. Вважаю, що така практика сприяла б посиленню доброчесності

Потребує вдосконалення і регулювання зобов'язання стосовно добросовісного використання інформації. Чинне законодавство акцентує на нерозголошенні таємниці лише щодо службовців, які перебувають на службі. Зарубіжне законодавство поширює цю вимогу і на осіб, які звільнилися зі служби.

З метою недопущення зловживань наданими повноваженнями та спрямування їх на виконання службових завдань законодавець встановлює систему обмежень та заборон у діяльності службовців, які також є структурним елементом їх правового статусу. Аналіз правообмежень дозволяє виділити такі їх ознаки: 1) метою встановлення правообмежень є забезпечення ефективного виконання службових завдань; 2) змістом обмежень і заборон є утримання від активної поведінки щодо реалізації окремих конституційних прав та свобод; 3) правовою основою їх закріплення повинен бути законодавчий акт. Зарубіжний досвід має практику закріплення цих обмежень у самих законах "Про державну службу".

Державна служба повинна відповідати не тільки правовим, але й етичним нормам. Закон України "Про державну службу" не передбачає обов'язку державного службовця дотримуватися вимог, закріплених у Загальних правилах поведінки державного службовця. Відсутність же прямих заходів щодо відповідальності за порушення правил поведінки не забезпечує їх належного виконання, а правова культура і сумлінність у виконанні службових повноважень ще не досягли такого високого рівня, або свідомо їх дотримуватися. Тому доцільно б було закріпити морально-етичні засади державної служби законодавчим актом.

Література: 1. Конституція України від 28.06.1996 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законом України "Про внесення змін до Конституції України" : офіц. вид. – К. : Юрінком, 2011. 2. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України [текст]. – 1993. – № 52. – Ст. 490. 3. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. // Офіційний вісник України [текст]. – 2001. – № 26. – Ст. 1151. 4. Государственная служба: теория и организация : курс лекций / под общ. ред. Е. В. Охотского. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 640 с. 5. Петришин О. В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація / Петришин О. В. – К. : УНКВО, 1990. – 76 с. 6. Кондратьев А. А. Гарантії охорони трудових прав робочих и служащих : автореф. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Кондратьев А. А. – М., 1985. – 25 с. 7. Битяк Ю. П. Державна служба та розвиток її демократичних основ / Битяк Ю. П. – Х. : Укр. юрид. академія, 1990. – 74 с. 8. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України [текст]. – 2004. – № 12. 9. Публічна служба: зарубіжний досвід та пропозиції для України [текст] / за заг. ред. Тимощука В. П., Школика А. М. – К. : Конус-Ю, 2007. – 736 с.